

II. Суб'єкти господарювання, особливості їх правового становища

Валерія Радзивілюк

доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри господарського права
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
(м. Київ, Україна)
vradziv@hotmail.com)

УДК 349.422.233

КООПЕРАТИВНА ІДЕНТИЧНІСТЬ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ У СВІТЛІ КООПЕРАТИВНИХ ПРИНЦИПІВ

АНОТАЦІЯ. Питання ефективного функціонування кооперативних форм господарювання в Україні – це проблема створення дієвої стратегії розвитку національної кооперації, що має базуватися на позитивному історичному, міжнародному та зарубіжному досвіді її правового регулювання і на вироблених догмою права положеннях. В основу кооперативної догми покладені кооперативні принципи. Наскільки у національному законодавстві знайшли своє правильне вираження принципи міжнародної кооперації, настільки воно втілює основні вимоги гармонічного поєднання індивідуальних, групових і громадських інтересів та збереження кооперативної ідентичності.

Метою статті є аналіз основних принципів, на яких базується діяльність кооперативів в Україні, принципів кооперації, що містяться у міжнародному законодавстві, та дослідження відповідності приписів національного законодавства міжнародним керівним ідеям, а також викладення власного бачення напрямів удосконалення кооперативного законодавства у зазначеному аспекті, що сприятиме подоланню існуючих у національному кооперативному законодавстві проблем та реалізації його норм на практиці.

Встановлено зв'язок основоположної концепції кооперації, іманентних особливостей організації кооперативів із фундаментальними кооперативними принципами. Незважаючи на актуальність для суспільства та економіки України питань розвитку вітчизняної кооперації, проблемам відтворення національним законодавством міжнародних кооперативних принципів та їх практичного застосування у вітчизняній теорії кооперативного права приділено недостатньо уваги. Саме тому ці питання потребують подальшого дослідження. З'ясовано, що розвинуте кооперативне законодавство України свідчить про затребуваність кооперативної форми

© Валерія Радзивілюк, 2018

Валерія Радзивілюк

господарювання, проте воно вельми недосконале і це передусім пов'язано з недостатнім закріпленням у ньому міжнародних кооперативних принципів та їхнім дотриманням у практичній діяльності.

Автор доходить висновку, що в основі економічної моделі та юридичної організації кооперативів лежить найспецифічніша форма господарювання, яка щоб визнаватися такою повинна відповідати міжнародним кооперативним принципам, мати їх в основі організації своєї діяльності. Досвід України у цьому аспекті має швидше негативний відтінок, що пов'язано з ігноруванням деяких із названих принципів або їхнім перекрученням. Отже, для нашої країни нагальним є повернення у русло світових юридичних традицій, вироблених кооперативною теорією, та дотримання універсальних положень міжнародного кооперативного законодавства шляхом закріплення їх на рівні національного законодавства.

Ключові слова: принципи міжнародної кооперації; національні кооперативні принципи; кооперативи; законодавство про кооперацію.

Аналіз кооперативного законодавства України свідчить про затребуваність кооперативної форми господарювання, проте воно вельми недосконале і це пов'язано передусім із недостатньою увагою законодавця до відтворення у ньому міжнародних кооперативних принципів та головне – їх дотримання у практичній діяльності. Враховуючи зазначене, актуальність цієї статті та перспективи подальшого дослідження теми пов'язані з нагальною потребою збереження ідентичності кооперативної форми господарювання, дотримання гармонічного поєднання особистих, групових і громадських інтересів та врахуванням існуючої нині економічної ситуації у нашій країні, в якій функціонують кооперативи.

Багатовікова історія кооперативної догми базується на кооперативних принципах. Сьогодні ми маємо значну кількість досліджень вітчизняних науковців – С. Бабенка, І. Вахітова, Ю. Гавриленка, С. Гелея, С. Гладкого, В. Гончаренка, Я. Гончарука, В. Зіновчука, В. Коверзнева, К. Кучерявої, А. Пантелеймоненка, В. Семчика, О. Фрідмана, Ф. Хміля та багато інших – у яких ці питання безпосередньо чи опосередковано розглядаються. Водночас проблеми втілення у національне законодавство міжнародних кооперативних принципів не отримали комплексного осмислення, що зумовлює актуальність та своєчасність цього дослідження.

Метою дослідження є аналіз основних принципів, на яких базується діяльність кооперативів в Україні, принципів кооперації, що містяться у міжнародному законодавстві, та дослідження відповідності приписів національного законодавства міжнародним керівним ідеям, а також викладення власного бачення напрямів удосконалення національного кооперативного законодавства у зазначеному аспекті, що сприятиме подоланню існуючих у ньому проблем та реалізації його норм на практиці.

Інтернаціональні фундаментальні ідеї, створені видатними представниками кооперативного руху та закріплені на рівні міжнародного законодавства, дотримуючись яких будь-який кооператив має здійснювати свою діяльність та завдяки яким зберігає ідентичність або своєрідність, називають кооперативними принципами. За їхньою допомогою можна визначити належність того чи іншого суб'єкта права до кооперативу.

Принципи діяльності кооперативів були сформульовані одночасно з виникненням кооперативів у їхньому сучасному вигляді. Історія виникнення, розробки та удосконалення кооперативних принципів відображає розвиток кооперативного господарювання.

Універсальні кооперативні принципи вперше були прийняті у 1896 р. на II конгресі Міжнародного кооперативного альянсу (далі – МКА) у Парижі. У їх основу були покладені Рочдельські принципи.

Чинні міжнародні кооперативні принципи затверджені XXXI конгресом МКА у 1995 р. Вони містяться у “Заяві про кооперативну ідентичність”, яка була прийнята на цьому Конгресі¹. Саме на основі зазначених принципів має ґрунтуватися діяльність будь-яких кооперативів.

До основних міжнародних кооперативних принципів відносяться такі.

Перший принцип – добровільність і відкрите членство. Кооперативи є добровільними організаціями, відкритими для будь-яких осіб незалежно від їх статі, соціального походження, віросповідання, політичних переконань, національної і расової приналежності, які бажають користуватися послугами цієї організації і згодні взяти на себе відповідальність, пов'язану з членством.

Другий принцип – демократичне управління (або членський демократичний контроль). Кооперативи – це демократичні організації, що управляються та контролюються їхніми членами, які беруть активну участь у проведенні кооперативної політики і прийнятті управлінських рішень. Чоловіки і жінки, обрані на керівні посади, підзвітні членам кооперативу. У первинних кооперативах члени мають рівні права у голосуванні (один член кооперативу – один голос). Кооперативи інших рівнів також організуються на демократичних засадах.

Третій принцип – економічна участь членів. Члени кооперативу мають рівні права у формуванні капіталу своєї організації. Основний капітал кооперативу складається із рівних внесків усіх його членів, які здійснюють демократичний контроль за використанням капіталу кооперативу. Як правило, члени кооперативу отримують обмежені дивіденди

¹ International Co-operative Alliance. Co-operative identity, values and principles. International Co-operative Alliance. Co-operative identity, values and principles <<http://ica.coop/en/whats-co-op/co-operative-identity-valuesprinciples>> accessed 1 April 2018.

Валерія Радзивілюк

на пайовий капітал, якщо взагалі їх виплата здійснюється. Це вважається “умовою членства”.

Члени кооперативу мають спрямовувати дохід (прибуток), отриманий від діяльності кооперативу, на досягнення однієї, кількох чи усіх наведених нижче цілей:

- вирішення питань розвитку кооперативу шляхом створення резервів, хоча б частина з яких є неподільними;
- розподіл доходу кооперативу між його членами відповідно (пропорційно) до їхньої участі у діяльності свого кооперативу;
- на підтримку ініціатив, схвалених членами кооперативу, розвиток кооперативу та (або) між членами кооперативу.

Четвертий принцип – незалежність і самостійність (автономія). Кооперативи є самостійними (автономними), самоврядними організаціями для взаємодопомоги, контролюються їхніми членами. Якщо вони встановлюють договірні відносини з іншими організаціями (включно урядові структури) або залучають капітал із зовнішніх джерел, то це провадиться на основі гарантії демократичного контролю з боку членів кооперативу і збереження незалежності, самостійності та автономності їх кооперативної організації.

П'ятий принцип – освіта, навчання та інформація. Усі кооперативи повинні виділяти кошти на освіту та професійну підготовку своїх членів, виборних представників та працівників кооперативу. Отже, кооперативи забезпечують освіту і навчання своїх членів, обраного керівного складу, менеджерів та найманого персоналу для ефективного розвитку свого кооперативу. Вони інформують громадськість (населення), особливо молодь і громадських лідерів, про природу та переваги кооперації для широких верств населення.

Шостий принцип – співпраця кооперативів, співробітництво між кооперативами, кооперація серед кооперативів, вигода об'єднання. Кооперативні зусилля спрямовуються на підтримку розвитку своїх співтовариств через схвалену їх членами політику. Кооперативи працюють найбільш ефективно на своїх членів і зміцнюють кооперативний рух, активно співпрацюючи з іншими кооперативними утвореннями на місцевому, регіональному, національному та міжнародному рівнях в інтересах своїх членів.

Сьомий принцип – сприяння громаді або піклування про суспільство. Одночасно із зосередженням уваги на задоволенні потреб і побажань своїх членів, кооперативи працюють на розвиток своїх громад, керуючись політикою, визначеною членами кооперативу².

² International Co-operative Alliance. Co-operative identity, values and principles. International Co-operative Alliance. Co-operative identity, values and principles (n 1).

За слушним висновком В. Коверзнева, ‘кооперативні принципи та цінності визнані і підтримуються світовою громадськістю та виступають надійним орієнтиром подальшого розвитку кооперації у XXI сторіччі’³.

Відтворення у національному законодавстві міжнародних кооперативних принципів має важливе значення з огляду на те, що їх розробка та нормативне закріплення законодавством тієї чи іншої країни має на меті основне – забезпечити всеохоплюючу можливість реалізації на національному та інших рівнях єдиної політики кооперації, закладених у ній кооперативних ідей, збереження ідентичності кооперативів.

10 липня 2003 р. був прийнятий Закон України “Про кооперацію”⁴, саме у ньому найбільш повно відтворені деякі міжнародні кооперативні принципи. До яких відносяться:

– принцип *добровільності вступу та безперешкодного виходу з кооперативної організації*, який кореспондує першому принципу МКА – добровільність і відкрите членство;

– принцип *соціальної справедливості, взаємодопомоги та співробітництва*, певним чином відтворює шостий міжнародний принцип – співпраця кооперативів, співробітництво між кооперативами, кооперація серед кооперативів, вигода об’єднання;

– принцип *рівного права голосу під час прийняття рішень (один член кооперативу – один голос)*, базується на другому універсальному принципі МКА – демократичне управління (або членський демократичний контроль);

– принцип *вільного вибору напрямів і видів діяльності, на нашу думку*, сформульований не дуже вдало, завдяки чому має вельми звужений зміст та не зовсім відповідає четвертому принципу МКА – незалежність і самостійність (автономія), основна ціль якого зробити наголос на автономність, незалежність та самоврядність кооперативів як від держави, так і від капіталу зі сторони, гарантії демократичного контролю з боку членів кооперативу в усіх аспектах кооперативної діяльності, особливо у зовнішніх відносинах кооперативних організацій із будь-якими іншими суб’єктами;

– принцип *демократичного контролю за діяльністю кооперативних організацій та їх посадових осіб з боку членів кооперативних організацій* повністю відтворює другий фундаментальний принцип – демократичне управління (або членський демократичний контроль);

³ Вадим Коверзнев, *Господарсько-правове забезпечення кооперації в Україні* (НАН України, Інститут економіко-правових досліджень 2017) 151.

⁴ Про кооперацію: Закон України від 10 липня 2003 р. № 1087-IV. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1087-15> (дата звернення: 12.04.2018).

– принцип *безпосередньої участі членів кооперативної організації у її діяльності* у Законі України “Про кооперацію”, з одного боку, охоплює третій міжнародний принцип – економічна участь членів, та, з другого боку, одночасно його формулювання враховує один із базових спеціальних принципів виробничого кооперативу – *особиста трудова участь* членів кооперативу у його діяльності. Проте сформульований цей принцип надто загально. Він має найважливіше самостійне значення для розуміння самотутньої економічної складової кооперативної форми господарювання і потребує чіткої визначеності у вітчизняному законодавстві.

При дослідженні загальних вітчизняних кооперативних принципів особливу увагу привертає та обставина, що в Законі України “Про кооперацію” не відтворені два основних міжнародних принципи, до яких відносяться такі принципи: освіти, навчання та інформації; сприяння громаді або піклування про суспільство.

Турбота про безперервну освіту своїх членів, підвищення їхньої кваліфікації та кваліфікації працівників кооперативу, відкритість щодо отримання інформації про кооператив повинні бути невід’ємною складовою його діяльності, що має забезпечуватися кооперативною пропагандою та освітою, видавничою діяльністю тощо. Впровадження цього принципу сприяє також підвищенню освітнього та професійного рівня широких верств населення.

Крім того, у більш широкому сенсі значення цього принципу полягає й у тому, що його дотримання допомагає формувати традиції, кооперативний спосіб життя, кооперативну свідомість. Його законодавче закріплення кореспондує всесвітнім завданням, що стоять перед усіма кооперативами, й полягають у тому, щоб постійно підтверджувати та пропагувати справжність кооперативної форми господарювання, унікальність її соціальних цілей, завдань і своєрідність методів роботи, істинно самодіяльну і демократичну сутність кооперативів, доводячи тим самим їхню здатність не тільки до виживання, а й до самооновлення, саморозвитку в сучасних економічних умовах.

Відсутність у національному законодавстві принципу сприяння громаді або піклування про суспільство веде до деформації правової природи кооперативів з огляду на те, що кооперативи повинні приділяти основну увагу не тільки турботі про своїх членів, задовольняючи їхні потреби, адже члени кооперативу водночас належать до тієї чи іншої громади. Таким чином, турбуватися про громаду – це означає працювати в інтересах членів кооперативу та на благо громади, в якій функціонує кооператив, посильно сприяти економічному, соціальному й культурному розвитку регіону, країни загалом.

Достатньо кількох прикладів, щоб проілюструвати роль кооперативів у реалізації принципу сприяння громаді. Зокрема, на засіданні Генеральної Асамблеї МКА було зазначено, що у деяких регіонах Італії кооперативи досягли значних результатів розвитку регіонів, у межах яких вони розташовані, перетворивши їх із найбільш розвинутих у 70-х роках минулого століття на найзаможніші на початку XXI ст. А кооперативи Сінгапуру повернули 65 млн сінгапурських доларів членам своїх організацій і місцевих спільнот у вигляді спонсорських дотацій і соціальних програм протягом 2006 р.⁵

Не всі міжнародні кооперативні принципи знайшли своє закріплення й у інших законодавчих актах, зокрема, в першому кооперативному законі, що був прийнятий після набуття Україною незалежності, – “Про споживчу кооперацію”⁶. У цьому нормативно-правовому акті міститься неповний перелік міжнародних кооперативних принципів. У статті 2 названі “основні принципи діяльності споживчої кооперації”, до яких відносяться такі: добровільності, членства, демократизму, соціальної справедливості, взаємодопомоги та співробітництва, вільного господарського функціонування на основі ринкових відносин; у ст. 3 відтворений міжнародний кооперативний принцип “незалежність і самостійність (автономія)”. Частиною 2 ст. 2 Закону України “Про сільськогосподарську кооперацію” лише визначено, що загальні принципи сільськогосподарської кооперації регулюються Законом України “Про кооперацію”⁷. Система принципів діяльності виробничого кооперативу визначена ст. 96 Господарського кодексу України:

<...> добровільність членства громадян у кооперативі та вільний вихід із нього;
 особиста трудова участь його членів у діяльності підприємства;
 відкритість і доступність членства для тих, хто визнає статут кооперативу, бажає брати участь у його діяльності на умовах, визначених статутом кооперативу;
 демократичний характер управління кооперативом, рівні права його членів при прийнятті рішень;
 розподіл доходу між членами кооперативу відбувається відповідно до їх трудової та майнової участі у його діяльності;
 контроль членів кооперативу за його роботою в порядку, визначеному статутом⁸.

⁵ ‘Global 300 у фокусі уваги’ (Матеріали засідання Генеральної Асамблеї Міжнародного кооперативного Альянсу, 5-6 червня 2008) <<http://www.ukrcoop-journal.com.ua/2008-1/import.htm>> дата звернення 20 Квітень 2018.

⁶ Про споживчу кооперацію: Закон України від 10 квітня 1992 р. № 2265-XII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2265-12> (дата звернення: 20.04.2018).

⁷ Про сільськогосподарську кооперацію: Закон України від 17 липня 1997 р. № 469/97-ВР. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/469/97-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 20.04.2018).

⁸ Господарський кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 436-IV. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/436-15> (дата звернення: 16.04.2018).

Валерія Радзивілюк

Законом України “Про кредитні спілки” не тільки закріплені основні принципи діяльності кредитної спілки, а й розкрито їхній зміст. Відповідно до приписів ст. 2 цього Закону:

Діяльність кредитної спілки ґрунтується на таких основних принципах: добровільності вступу та свободи виходу з кредитної спілки; рівноправності членів кредитної спілки; самоврядування; гласності⁹.

На основі універсальних кооперативних принципів, затверджених, як уже зазначалося, XXXI конгресом МКА у 1995 р., Всесвітня рада кредитних спілок у 1984 р. схвалила Міжнародні кооперативні принципи кредитних спілок¹⁰, з огляду на це актуальною є відповідь на запитання: “Наскільки ці міжнародні принципи втілені у національне законодавство та сприяють збереженню ідентичності кредитних спілок в Україні?”.

До фундаментальних принципів діяльності кредитних спілок відносяться:

По-перше, принцип “*демократична структура*”, який розкривається через:

1. *Відкрите та добровільне членство*. Членство в кредитній спілці є добровільним та відкритим для всіх, хто відповідає вимогам певної спільності, бажає користуватися послугами і готовий взяти на себе відповідальність, пов’язану із членством.

2. *Демократичний контроль*. Члени кредитної спілки мають рівні права у голосуванні (один член кооперативу – один голос) та прийнятті рішень стосовно діяльності спілки незалежно від суми їхніх заощаджень чи вкладів. Голосування у кредитних спілках здійснюється відповідно до демократичних принципів і може бути пропорційним чи репрезентативним. Кредитна спілка є незалежною та автономною у межах законодавства, яке визнає її кооперативною організацією, що служить своїм членам і контролюється ними. Посади в органах управління кредитної спілки є добровільними та неоплачуваними. Кредитна спілка наділяється правом повертати законні витрати, понесені посадовими особами у зв’язку з виконанням роботи.

3. *Відсутність дискримінації*. Кредитні спілки є недискримінаційними щодо статі, віросповідання, політичних переконань, національної і расової приналежності.

www.pravoua.com.ua

⁹ Про кредитні спілки: Закон України від 20 грудня 2001 р. № 2908-III. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2908-14_80 (дата звернення: 20.04.2018).

¹⁰ International Credit Union Operating Principles World Council of Credit Unions, Inc. approved 24 August, 1984 by WOCCU Membership Council <<http://www.uwcc.wisc.edu/icic/today/credit/International-Credit-Union-Operating-Pri1.html>> accessed 12 April 2018.

Міжнародний принцип кредитних спілок “демократична структура” знайшов своє відображення у кількох національних принципах, закріплених нормами ст. 2 Закону України “Про кредитні спілки”, а саме: добровільності вступу та свободи виходу з кредитної спілки; рівноправності членів кредитної спілки; самоврядування¹¹. Проте принцип “самоврядування” не набув адекватного змістовного наповнення. У частині 2 ст. 2 названого Закону “забороняється будь-яке втручання в діяльність кредитної спілки, за винятком випадків, передбачених законом”¹². Традиційно самоврядування розкривається через категорію кооперативної демократії, яка будується на виборності керівників і колегіальності у вирішенні основних питань, на тому, що спілки управляються та контролюються їх членами, які беруть активну участь у проведенні кооперативної політики і прийнятті управлінських рішень, і пов’язана зі здійсненням діяльності кредитних спілок, що, зі свого боку, “значною мірою визначає риси діяльності кооперативів взагалі”¹³.

По-друге, принцип “обслуговування членів”, який розкривається через:

1. *Послуги для членів.* Послуги кредитної спілки спрямовані на покращення економічного та соціального благополуччя своїх членів.

2. *Розподіл між членами.* Для стимулювання вкладання членами заощаджень до кредитної спілки, що забезпечує можливість надання позичок та інших послуг на заощадження та вклади, мають нараховуватися відсотки залежно від можливостей кредитної спілки. Надлишок доходів над витратами кредитної спілки (економічний результат), який виникає у процесі її діяльності, після формування резервів та виплати обмежених дивідендів на паї належить всім членам і має бути використаний на їхню користь. Економічний результат, отриманий кредитною спілкою, може бути виданий її членам пропорційно їхнім операціям із кредитною спілкою або на покращення функціонування кредитної спілки чи розширення кола послуг для її членів.

3. *Творення фінансової стабільності.* Головним обов’язком кредитної спілки є зміцнення фінансового стану, включаючи формування відповідних резервів і внутрішній контроль, що забезпечить подальше існування кредитної спілки та надання послуг її членам.

Не знайшов свого відтворення у межах вітчизняних принципів кредитних спілок базовий, найважливіший, універсальний принцип кредитних спілок – “обслуговування членів”: послуги для членів, розподіл між членами, зміцнення фінансового стану. Через нього розкривається фундаментальна сутність кредитної спілки як організації фінансової взаємо-

¹¹ Про кредитні спілки (н 9).

¹² Там само.

¹³ Віталій Семчик (ред), *Кооперативне право* (Ін Юре 1998) 26.

допомоги та економічного самозахисту її членів. Із цього приводу можна навести висновок В. Гончаренка стосовно того, що об'єднання у кооператив дає змогу його членам економити кошти, підвищувати рівень їхнього життя завдяки можливості скорочувати витрати, що не є тотожним отриманню додаткових доходів¹⁴.

Відсутність закріплення цього наріжного принципу у національному законодавстві спотворює природу кредитних спілок і призводить до створення вкрай сприятливого підґрунтя для появи лжеспілок.

Крім того, брак законодавчого закріплення цього принципу, який підкреслює неприбутковий характер діяльності кредитних спілок, призводить до того, що у вітчизняній юридичній літературі не тільки висловлюються твердження стосовно можливості застосування до них положень законодавства про банкрутство¹⁵, а й всупереч нормам статей 1, 2 Закону України “Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом”¹⁶ порушується провадження у справі про банкрутство.

По-третє, міжнародний принцип кредитних спілок “соціальні цілі”, який охоплює такі керівні ідеї, як *освіта та виховання, соціальна відповідальність кредитних спілок та кооперації між спілками*.

Поза увагою вітчизняного законодавця залишився й принцип “соціальних цілей” кредитних спілок, змістовне наповнення якого виявляється, зокрема, в: освіті та навчанні, соціальній відповідальності кредитних спілок і кооперації між спілками.

Забезпечення можливості для членів кредитної спілки отримувати освіту, навчатися, підвищувати кваліфікацію створює підстави для ефективного функціонування та розвитку спілки, відображує постійне прагнення кредитних спілок пропонувати своїм членам найкращу альтернативу, навіть у разі зміни економічних та соціальних умов, інших зовнішніх обставин. Важливим напрямом у цьому аспекті є здійснювати “роз'яснення” кооперативних ідей, принципів, сутності кооперативної практики з метою створення найбільш сприятливих умов і передумов для розширення кооперації в суспільстві.

Соціальна відповідальність кредитних спілок розкриває їхню суспільну роль, маючи у своїй основі догматичні положення, розроблені засновниками кредитної кооперації Г. Шульце-Делічем та Ф. В. Райфайзенем. Кредитна кооперація дала змогу передати заощадження одних

¹⁴ Владислав Гончаренко, *Кредитні спілки як фінансові кооперативи: міжнародний досвід та українська практика* (Наукова думка 1997) 15.

¹⁵ Л. Грабован, “Пропозиції щодо внесення змін до Закону України “Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом” стосовно кредитних спілок” (2012) 2 Санація та банкрутство 185.

¹⁶ Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом: Закон України від 14 травня 1992 р. № 2343-XII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2343-12> (дата звернення: 09.04.2018).

ремісників та селян іншим, тобто можливість користуватися “чужими” грошима для зміцнення продуктивної сили дрібних господарств. Завдяки чому, за якою б ознакою не були об’єднані члени кредитної спілки, їхня співпраця повинна перебувати у гармонії з навколишнім співтовариством, сприяти розвитку тієї місцевості, в якій вони розташовані. Із цього приводу не можна не приєднатися до висновку Кіан Пена, члена Правління МКА і голови Сінгапурської Національної Кооперативної Федерації, стосовно того, що ‘той факт, що соціальна відповідальність для кооперативів не просто не є новим явищем, а фактично є фундаментальною основою нашого існування, дає нам конкурентні переваги як у ринковій діяльності, так і у сталому розвитку’¹⁷.

Кредитна спілка не є ізольованим явищем. Принцип кооперації між кооперативами на різних рівнях в інтересах членів кредитної спілки сприяє зміцненню кооперативного руху. Ідея співпраці, закладена в кожній кредитній спілці, може бути втілена у більш широкому сенсі, коли члени спілки мають можливість отримувати найбільшу вигоду – вигоду об’єднання у результаті співробітництва між кооперативами.

Висновки. Аналіз проблем втілення у вітчизняне кооперативне законодавство основних принципів кооперації, що містяться у міжнародному законодавстві, та дослідження відповідності приписів національного законодавства міжнародним керівним ідеям дає змогу зробити такі висновки.

Повністю система міжнародних кооперативних принципів не знайшла нормативного закріплення у жодному кооперативному законі України. Не всі кооперативні принципи, що містить законодавство України, мають коректне формулювання та набули адекватного змістовного наповнення. Неповне або некоректне відтворення фундаментальних міжнародних принципів у вітчизняних кооперативних законах спотворює природу кооперативів, загрожує їх переродженням, створює про них хибне уявлення, і головне – веде до втрати ними ідентичності та появи організацій, які жодним чином не стосуючись кооперативної форми господарювання, але мають назву кооперативу, що, зі свого боку, дискредитує кооперативи та кооперативну ідею. Міжнародний досвід свідчить, що кооперативи, які створені та діють відповідно до міжнародних кооперативних принципів, сприяють фінансовій і соціальній стабільності національних економік. У цей складний для вітчизняної економіки час існує нагальна потреба відтворити у кооперативному законодавстві України відповідні міжнародні принципи кооперації і на цій основі здійснити його концептуальне оновлення.

¹⁷ Кіан Пен, ‘Робіть правильно, щоб роботи добре’ (Матеріали Засідання Генеральної Асамблеї Міжнародного кооперативного Альянсу 5-6 червня 2008) <<http://www.ukrcoop-journal.com.ua/2008-1/import.htm>> дата звернення 20 Квітень 2018.

REFERENCES

List of legal documents

Legislation

1. International Co-operative Alliance. Co-operative identity, values and principles <<http://ica.coop/en/whats-co-op/co-operative-identity-valuesprinciples>> accessed 1 April 2018 (in English).
2. International Credit Union Operating Principles World Council of Credit Unions, Inc. approved 24 August, 1984 by WOCCU Membership Council <<http://www.uwcc.wisc.edu/icic/today/credit/International-Credit-Union-Operating-Pri1.html>> accessed 12 April 2018 (in English).
3. Pro kooperatsiiu [On Co-operation]: Zakon Ukrainy [the Law of Ukraine] vid 10 lypnia 2003 r. № 1087-IV. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1087-15> (accessed: 12.04.2018) (in Ukrainian).
4. Pro spozhyvchu kooperatsiiu [On Consumer Co-operation]: Zakon Ukrainy [the Law of Ukraine] vid 10 kvitnia 1992 r. № 2265-XII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2265-12> (accessed: 20.04.2018) (in Ukrainian).
5. Pro silskohospodarsku kooperatsiiu [On Agricultural Co-operation]: Zakon Ukrainy [the Law of Ukraine] vid 17 lypnia 1997 r. № 469/97-vr. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/469/97-%D0%B2%D1%80> (accessed: 20.04.2018) (in Ukrainian).
6. Hospodarskyi kodeks Ukrainy [The Commercial Code of Ukraine]: Zakon Ukrainy [the Law of Ukraine] vid 16 sichnia 2003 r. № 436-IV. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/436-15/page> (accessed: 16.04.2018) (in Ukrainian).
7. Pro kredytni spilky [On Credit Unions]: Zakon Ukrainy [the Law of Ukraine] vid 20 hrudnia 2001 r. № 2908-III. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2908-14> (accessed: 20.04.2018) (in Ukrainian).
8. Pro vidnovlennia platospromozhnosti borzhnyka abo vyznannia yoho bankrutom [On Restoration of the Debtor's Solvency or Recognition of it as a Bankrupt]: Zakon Ukrainy [the Law of Ukraine] vid 14 travnia 1992 r. № 2343-XII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2343-12> (accessed: 9.04.2018) (in Ukrainian).

Bibliography

Authored books

9. Honcharenko V, *Kredytni spilky yak finansovi kooperatyvy: mizhnarodnyi dosvid ta ukrainska praktyka [Credit Unions as Financial Cooperatives: International Experience and Ukrainian Practice]* (Naukova dumka 1997) (in Ukrainian).
10. Koverznev V, *Hospodarsko-pravove zabezpechennia kooperatsii v Ukraini [Economic and Legal Support of Cooperation in Ukraine]* (NAN Ukrayiny, Instytut ekonomiko-naukovykh doslidzhen 2017) (in Ukrainian).

Edited books

11. Semchuk V (red), *Kooperatyvne pravo [Cooperative Law]* (In Yure 1998) (in Ukrainian).

Journal articles

12. Hrabovan L, 'Propozytsii shchodo vnesennia zmin do Zakonu Ukrainy "Pro vidnovlennia platospromozhnosti borzhnyka abo vyznannia yoho bankrutom" stosovno kredytnykh spilok' ['Proposals for Amendments to the Law of Ukraine "On Restoration of the

Debtor's Solvency or Recognition as a Bankrupt”] (2012) 2 Sanatsiia ta bankrutstvo 185 (in Ukrainian).

Websites

13. ‘Global 300 u fokusi uvahy’ [‘Global 300 Focus’] (*Materialy Zasadannia Heneralnoi Asambleii Mizhnarodnoho kooperatyvnoho Aliansu*, 5-6 chervnia 2008) <<http://www.ukrcoop-journal.com.ua/2008-1/import.htm>> accessed 20 April 2018 (in Ukrainian).
14. Kian Pen, ‘Robit pravylno, shchob roboty dobre’ [‘Do It Right to Work Well’] (*Materialy Zasadannia Heneralnoi Asambleii Mizhnarodnoho kooperatyvnoho Aliansu*, 5-6 chervnia 2008) <<http://www.ukrcoop-journal.com.ua/2008-1/import.htm>> accessed 20 April 2018 (in Ukrainian).

Valeriia Radziviluk

CO-OPERATIVE IDENTITY UNDER THE UKRAINIAN LEGISLATION
IN THE CONTEXT OF COOPERATIVE PRINCIPLES

ABSTRACT. Efficient functioning of cooperative forms of economic activity in Ukraine is primarily a question of establishing a productive strategy for the development of national cooperation which should be based on a positive historical, international and foreign experience of legal regulation thereof and on the provisions worked out by the dogma of law. The cooperative dogma rests on cooperative principles. The extent to which the principles of international cooperation have been correctly manifested in national legislation determines the scope with which our legislation embodies the main requirements to the harmonious combination of individual, group and public interests and to the reservation of cooperative identity.

The purpose of the article is to analyze the basic principles underlying the operation of cooperatives in Ukraine and the principles of cooperation contained in international legislation, and to investigate whether the provisions of national legislation comply with international guidelines, and also to present the author's own vision regarding the targeted areas for improvement of cooperative legislation in the said aspect, with a view to facilitating the overcoming of challenging points existing in national cooperative legislation and the implementation of its provisions in practice.

The author identifies the connection between the fundamental concept of cooperation and the immanent features of organization of cooperatives with the cornerstone cooperative principles. Although the development of national cooperation is a topical issue for society and economy of Ukraine, the issues of re-establishing of international cooperative principles in national legislation and practical application thereof in the national theory of cooperative law still get inadequate attention. That is why these issues require further research. The article shows that Ukraine's well-developed cooperative legislation evidences the demand for the cooperative form of economic activity; however, it is very imperfect which is primarily explained by the lack of consolidation of international cooperative principles in it and by the specifics of compliance therewith in practice.

The author comes to the conclusion that the economic model and legal arrangement of cooperatives is based on the most specific form of economic activity which, to be recognized as such, should be consistent with international cooperative principles and

Валерія Радзивілюк

have them as the core of its activity arrangement. Ukraine's experience in this aspect is colored rather negatively, and this ensues from the disregard for some of these principles or from their distortion. Therefore, it is important that our country return to the world legal traditions developed by the cooperative theory and comply with the universal provisions of international cooperative legislation by entrenching them at the level of national legislation.

KEYWORDS: principles of international cooperation; national cooperation principles; cooperatives; legislation on cooperation.